

Ahmet Rifat Bey (Çalıka)(1888-1963)

Ahmet Rifat (Çalıka) Bey 1888 yılında doğmuştur. Aslen Kayserili olan Rifat Bey'in babası Alay Kâtibi Çalıkağazade Mustafa Rahmi Bey, annesi Vesile Hanım'dır. İlköğrenimini Girit'te, ortaöğrenimini Selanik Askeri Rüştiyesinde, lise eğitimini Adana'da tamamlamıştır. Lise sonrası İstanbul Hukuk Mektebi'ne başlamış, 25 Haziran 1904'te Drama Liva Evrak Kalemi Mümeyyizliği görevine başlamış, 4 Temmuz 1905'te Bidayet Mahkemesi Zabıt Kâtibi olmuş, 9 Mayıs 1907'de Selanik Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi Başkâtip Yardımcılığına getirilmiştir. Sonrasında İstanbul Polis Müdürlüğü Yazı İşlerinde görev almış, Adliye Nezareti Sicil Kaleminde Kâtip olarak görevli iken 12 Ağustos 1911'de Hukuk Mektebinden mezun olmuştur.

23 Ekim 1913'te Maydos Bidayet Mahkemesi Savcılığına atanmıştır. Adalet teşkilatında çeşitli görevlerin ardından Kayseri'ye gelerek 2 Ağustos 1914'te Belediye Başkanlığı görevine getirilmiştir. Kayseri Belediye Başkanlığı görevini 3 dönem sürdürmüştür. (1914-1916, 1916-1919, 1924-1925). 1917 yılında sonradan Kürkçüoğlu soyadını alacak olan Ayşe Hanım ile evlenmiş, 1918 yılında Ömer Hurşit isminde bir oğlu olmuştur. Ayşe Hanım vefat edince 1924 yılında daha sonra Talaslıoğlu soyadını alacak olan Hafize Hanım ile hayatını birleştirmiştir. Şaban Rahmi ve Vesile Sevim isimlerinde iki çocuğu dünyaya gelmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Kayseri Belediye Başkanı olan Ahmet Rifat Bey, Bünyan bölgesindeki tehcir hareketinde görev almış, tehcire tabi halkın can ve mal güvenliğinin sağlanmasına çalışmıştır. Bu dönemde İç İşleri Bakanı Talat Bey Kayseri'ye gelmiş, şehrin ileri gelenleriyle bir toplantı gerçekleştirmiştir, Rifat Bey'de Belediye Başkanı olarak bu toplantıda bulunmuştur. Talat Bey, birkaç cephede birden savaş veren ordunun, iç güvensizlikle başa çıkmasının müşkülâtından bahsetmiş, ayrıca tehcirin uygulanması noktasında, devletin bütün kanunlarının yürürlükte olduğunu, Ermenilerin canına, malına zarar verenler hakkında kanuni işlem yapılacağını ifade etmiştir.

5 Haziran 1918'de Dahiliye Nezareti Mülkiye Müfettişi Nedim Bey, teftiş için Kayseri'ye gelmiş, Kayseri Belediyesi birkaç küçük noksanlık dışında başarılı bulunmuştur. Başkanlığı döneminde birçok önemli hizmetin yapılmasına imkân sağlamıştır. İzmir'in işgali, toplumsal tepkilerde artış, derin bir yankı uyandırmıştır. Formun ÜstüFormun Altılışgal üzerine, Kayseri Belediye Başkanı Rifat Bey'in öncülüğünde İtilaf Devletleri temsilcilerine bir protesto telgrafi hazırlanarak, gönderilmiştir.

Rifat Bey, Kayseri'de kurulan cemiyetlere destek olmuş veya kuruluşlarına katılmıştır. Bunlardan biri de 27.08.1919'da kurulan Kayseri Tanışma Yurdu Cemiyetidir. Cemiyetin temel amacının Kayseri'nin tarihini tetkik ederek memleketi tanımak ve tanıtmak olduğu ifade edilmiş, bu amaçla bir gazete çıkarılmasına karar verilmiştir. Beş kişilik idare heyeti belirlenmiş, halkın aydınlatılması ve duygu birliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Nizamnamesinde cemiyetin siyasetle katiyen meşgul olmayacağı vurgulanmıştır.

Amasya Genelgesi'nde ifade edildiği üzere, Sivas'ta millî bir kongrenin yapılması ve bütün illerin her sancağından üçer temsilcinin seçilerek en kısa zamanda Sivas'ta toplanması kararlaştırılmıştır. Kayseri'den üç delegenin seçilmesine yönelik yapılan toplantıya, Belediye Başkanı Rifat Bey'de katılmış, toplantıda yapılan seçimle İdare Heyeti oluşturulmuş, Rifat Bey İdare Heyetinde yer almıştır. Sivas Kongresi'ne delege olarak; İmamzâde Ömer, Katipzâde Nuh Naci, Kalaçoğlu Ahmet Hilmi beyler seçilmiştir. Delegeler, Sivas'ta beş gün kalmış, kongrede alınan kararları, beyannameyi ve İrade-i Milliye gazetesinin nüshalarını alarak, Kayseri'ye dönmüşlerdir. Mustafa Kemal Paşa'dan alınan direktiflerle Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin Kayseri Şubesi kurulmuş, Rifat Bey kurucuları arasında yer almıştır.

Sivas Kongresinin ardından Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye üyeleri, Kayseri- Kırşehir üzerinden Ankara'ya gitmek için Sivas'tan ayrılmış, 19 Aralık 1919'da Kayseri'ye gelmişlerdir. Kayserililerin sevgi gösterileriyle bir karşılama töreni düzenlenmiş, Rifat Bey'de bu törende bulunmuştur. Son Osmanlı Meclis-i Mebûsanında Kayseri Milletvekili olarak görev almış, Meclisin dağıtılması üzerine, Heyet-i Temsiliye'nin talimatına uyarak, 31 Temmuz 1920 tarihinde Kayseri Milletvekili olarak mecliste yer almıştır.

Sakarya Meydan Muharebesi sürecinde, Ankara'nın işgal edilme ihtimali ciddi bir endişe kaynağı olmuş, Meclis'in daha güvenli bir yere, Kayseri'ye taşınması gündeme gelmiştir. 22 Temmuz 1921 tarihinde hükümetin Ankara'dan Kayseri'ye taşınması adına kararname hazırlanmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde Kayseri'nin, Anadolu'nun merkezinde bulunması, Adana ve Konya'ya yakın olması, ulaşım yolları üzerinde bulunması, emlak yönünden sıkıntı yaşanmayacağı, halkın ve milletvekili ailelerinin barınabilecekleri binaların mevcut olması gibi nedenlerle Kayseri daha uygun görülmüştür. Meclis görüşmelerinden sonra, Kayseri Milletvekili Ahmet Rifat (Çalıka) Bey'in de aralarında bulunduğu beş milletvekili, Kayseri'de genel hazırlıkları yapmakla görevlendirilmiştir. Sakarya zaferi ile düşmanın Ankara'yı tehdit durumunun ortadan kalkması üzerine taşınmaya gerek kalmamış, zafer, yurdun dört bir yanında sevinç ve coşkuyla kutlanmıştır. Aynı şekilde Kayseri'de de büyük sevinç gösterileri ve fener alayları yapılmıştır.

Rifat Bey, Mecliste Defter-i Hâkanî (Tapu-Kadastro), Bütçe ve Sayıştay komisyonlarında çalışmış, II. ve III. toplantı yıllarında Defter-i Hâkanî Komisyonunun Başkanlığını yapmıştır. Anadolu ve Rumeli Müdafaayı Hukuk Grubunun kurulmasından sonra 12 üyeden oluşan yönetim kurulunda Kayseri Milletvekili Rifat Bey de yer almıştır. Sonrasında muhalefetteki II. Gruba dahil olmuştur. Grup'un lideri Hüseyin Avni (Ulaş) Bey, grubun kurucularının kendisiyle birlikte 7 kişi olduğunu ifade etmiş, Rifat Bey de bu 7 kişi arasında zikretmiştir. Bu kuruculardan Rifat Bey, bir süre Birinci Grupla çalıştıktan sonra istifa edip, ikinci Grup'un kurucuları arasında yer almıştır. 16 Ağustos 1922'de Adliye Vekilliğine seçilmiştir. Dönem sonuna kadar bu görevi yürütmüş, dönem içinde mecliste 22 konuşma yapmıştır. Rifat Bey, mecliste oluşan İkinci Grup'ta yer almış olsa da sert bir muhalefet tarzı benimsememiştir.

1924 yılında üçüncü kez Kayseri Belediye Başkanlığına seçilen Rifat Bey'in üçüncü dönem belediye başkanlığı bir yıl sürmüştür. Bundan sonra aktif politikadan çekilmiştir. Damar Arıkoğlu Hatıralarım adlı eserinde Rifat Bey'i; *"İkinci grubun adayı Kayseri mebusu Rifat Çalıka, 35 yaşında, hukukçu, az konuşur, kibar, yakışıklı, dostluğuna güvenilir, vicdanının emrettiği yolda yürümeyi kendisine düstur ittihaz eden bir insandı. Birinci gruptan da kendisiyle pek sıkı dostluk ve arkadaşlık eden samimi arkadaşlara da sahipti. Akşamları sessiz sedasız birkaç kadeh parlatır, hoş sohbet, kimsenin kalbini kırmaz, şuurlu bir gençti. Birinci grubun ilk teşkilinde idare kuruluna seçilmişti. Aynı zamanda grubun Sandık Eminliğini de yapmıştır"* şeklindeki ifadelerle anlatmıştır.

1925 yılında Belediye Başkanlığı görevinden ayrıldıktan sonra, bir süre işsiz kalmış, sonrasında Bünyan İplik

Fabrikasının kuruluşunda aktif olarak yer almış, fabrika da müdürlük yapmıştır. Aynı zamanda Kayseri’de özel bir banka olan İktisat Bankası Murakıplığı ve Kayseri Kızılay Şubesi Başkanlığını yürütmüştür. Soyadı Kanunu yürürlüğe girdikten sonra, Çalıka soyadını almıştır. 1938 yılında Adana’ya yerleşmiş, Kayserili iş adamlarıyla beraber Adana Türk Nebati Yağları Fabrikasının kurulmasına önyak olmuş, bu fabrikanın müdürlüğü görevini üstlenmiş, ayrıca avukatlık yapmıştır. Müdürlük görevinden kendi rızasıyla ayrıldıktan sonra bir süre Kayseri’de yaşamını sürdürmüş, eşi Hafize Hanımın vefatı üzerine İstanbul’a taşınmıştır. Birinci Devre TBMM üyelerine vatani hizmet maaşı bağlanmasına ilişkin kanun geçimini rahatlatmış, 1950 yılında Şişli’de bir ev satın alarak son yıllarını orada geçirmiştir. 1962 yılında Kayseri’ye kızının yanına gelmiş, 23 Şubat 1963’te vefat etmiştir. Bayrağa sarılı naaşı askeri bando ve Kayserililerin sevgi gösterileri arasında asri mezarlıktaki aile kabristanına defnedilmiştir. Çalıka’nın anıları, oğlu Hurşit Çalıka tarafından yayınlanmıştır

1 Mart 1963 tarihli Ülker Gazetesinde “Rifat Çalıka’nın Arkasından” başlıklı yazıda Rifat Bey için; *“Gençlik ve olgunluk çağını halk içinde, halkın yanında geçirdi. Kıtık senelerinde binlerce fakire bir parça gıda bulmak çabasıyla çırpındı. Fitrî meziyetleri, alçak gönüllülüğüyle en yoksulların dahi dert ortağı olmasını bildi. Soğukkanlı, sabırlı ve anlayışlıydı. Bu sebeple maiyetinin hem sevgisini kazandı hem de onları şevkle çalıştırmayı başardı. Belediye reisliği sırasında sabahleyin erkenden kalkarak mahalle mahalle dolaşır, belediye hizmetlerinin noksansız yapılmasına; şehrin çeşitli ihtiyaçlarını tespiti çalışırdı. Meclis-i Mebusan azasıyken, mebus maaşlarına zam yapılması bahis konusu edilince, ilk itiraz sesi onun hançeresinden yükselmiş; efendiler, biz buraya millete hizmet için toplandık, kesemizi doldurmak maksadıyla değil, diye haykırmıştı. Siyasi hayata daha genç sayılabilecek bir yaşta veda etti. Ömrünün son demlerini memleketinde geçirmek isteyerek Kayseri’ye geldi. Kayseri Rifat Bey’le birlikte ender yetişir bir büyüğünü kaybetti. Onun hatırası önünde hürmetle eğilir, Allah’tan rahmet ve mağfiret dileriz”* satırlarını kaleme almıştır.

Ahmet Rifat Bey, önce Birinci Dünya Savaşı ve daha sonra Millî Mücadele yıllarında kendisini memleket hizmetine vermiş, belediye başkanı, milletvekili ve bakan olarak başarılar göstermiş 1925 yılında aktif politikadan çekilerek hiçbir siyasi harekete katılmamıştır. Sonrasında endüstriyel tesislerde üst düzey görevlerde bulunmuş, ömrünün her safhasında vatana hizmet etmekten geri durmamıştır.

Neslihan ALTUNCUOĞLU

KAYNAKÇA

ALTUNCUOĞLU, Neslihan, “Millî Mücadele Döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Taşınması Kararı ve Bu Süreçte Yaşananlar”, **Sosyal Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar III**, (Ed Gülseli Aygül Alan), Eğitim Yayınevi, Konya 2021.

ALTUNCUOĞLU, Neslihan, “Atatürk’ün Kayseri’ye Gelişleri ve Vefatıyla İlgili Haberlerin Kayseri’deki Yankıları”, **Bal-Tam Türklük Bilgisi**, S.20, Prizren 2014, s.263-279.

ALTUNCUOĞLU, Neslihan, **Modern Kayseri’nin Mimarlarından Vali Ahmet Muammer Bey**, Kayseri Valiliği Yayınları, Kayseri 2009.

ARIKOĞLU, Damar, **Hatıralarım**, Alev Dikici Matbaası, Adana 2000.

BAYRAKTAR, Bayram, “Meclis-i Mebusan ve Büyük Millet Meclisi’nde Milletvekilliği Yapan Ahmet Rifat Çalıka’nın Anılarında Kayseri ve Türkiye’den Yansımalar”, **IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (10-11 Nisan**

2003), Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, Kayseri 2003, s.83-92.

BEYOĞLU, Süleyman, "Adalet Vekili Kayserili Rifat Çalika", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi** S.4, İstanbul 2001, s.113-121.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı BOA, DH. EUM. AYŞ,20/4.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, BCA, 030. 18. 01. 3. 30. 17.

ÇALIKA, Hurşit, **Kurtuluş Savaşında Adalet Bakanı Ahmet Rifat Çalika'nın Anıları**, İstanbul 1992.

ÇALIŞKAN, Necmettin, **Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 1995.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919- 1923**, Cilt: III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

DAĞCI, Mehtap, **Ahmet Rifat Çalika'nın Hayatı ve Faaliyetleri**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2004 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

DAYIOĞLU, Kadir, **Kayseri'nin Ticaret ve Sanayi Hayatı**, Kayseri Ticaret Odası Bülteni, Dergâh Ofset, Kayseri 2008.

DEMİREL, Yücel, **Atatürk Belgeler Elyazısıyla Notlar Yazışmalar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.

DEMİREL, Ahmet, **Birinci Meclis'te Muhalefet İkinci Grup**, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.

DOKUYAN, Sabit, "I. Büyük Millet Meclisi'nde Kayseri Mebusları ve Millî Mücadeledeki Etkinlikleri", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 30, 2011/1, s. 327-349.

ERDOĞAN, Haşim, "Millî Mücadele Döneminde Kayseri", **Millî Mücadele'nin Yerel Tarihi 1918-1923** Cilt: 5, Ankara 2023.

EZHERLİ, İhsan, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920- 1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877- 1920)**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1986.

GÜNDOĞDU, Cihangir, **İlk Meclis Anketi Birinci Dönem TBMM Üyelerinin Gelecekte Bekledikleri**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu. Nisan 2004.

GÜNEŞ, İhsan, **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı 1920 -1923**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

JASCHKE, Gotthard, "Büyük Millet Meclisinin 50. Yıldönümü Münasebetiyle", **Bellekten**, Cilt:XXXIV, S.134, Nisan 1970, s. 185-188.

KARS, Zübeyr, **Millî Mücadele'de Kayseri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

Kayseri Ansiklopedisi, "Ahmet Rifat Çalika", Cilt: 1, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

Kuruluş Safhasında Belgelerle Türkiye Büyük Millet Meclisi, TBMM Basımevi, Ankara 2021.

SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV**, TTK Basımevi, Ankara 1996.

SELEK, Sabahattin, **Anadolu İhtilali**, Sıralar Matbaası, İstanbul 1963.

ŞAHİNGÖZ, Mehmet “Millî Mücadele’de Kayseri ve Havalisinin Çeşitli Olaylar Karşısında Gösterdiği Tepkiler, Kayseri ve Türkiye’den Yansımalar”, **II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998)**, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, Kayseri 1998, s.423-437.

TBMM Albümü, Cilt: I., TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre I, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara 2023.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, İçtima 2, Cilt 2, 23. 7. 1921.

Ülker Gazetesi, 1 Mart 1963, s.1.

28/10/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-rifat-bey-calika1888-1963/?pdf=7479> adresinden erişilmiştir